

1918-1991 ARASI SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE REJİMİN HAKİM GÜÇLERİ

Mediha AKARSLAN*

GİRİŞ

Dünyada tarih boyunca kurulan en büyük imparatorluklarından biri olan Çarlık Rusyası'nın devamı durumunda Sovyetler Birliği, I. Dünya Savaşı sırasında büyük bir devrim yaşayarak, savaştan çekilmiş ve kendi sorunlarıyla uğraşmıştır.

Tarihi bir perspektiften bakacak olursak Doğu Avrupa'da Moskova-Rus Devleti adı altında bir devletin ortaya çıkması uzun bir süreç içinde meydana gelmiştir. Rus knezliklerinden biri olan Moskova kısa bir süre içinde büyüyerek XVI. yüzyılın ortalarında bölgesel bir güç olarak ortaya çıkması bir siyasal oluşumun meydana gelmesinde dönüm noktası olmuş, bu tarihten itibaren bir Avrasya İmparatorluğu olma yolunda genişlemiştir. Bu dönemde, Moskova knezlikten, gerek yapısal gerekse siyasal olarak otokrat bir devlet ve Doğu Avrupa'da bir güç haline gelme sürecini ve dönüşümünü yaşamıştır. Ortaya çıkan bu Moskova-Rus Devleti "Moskova-Üçüncü Roma" görüşü ile de siyasal ideolojisini saptamış görünüyordu¹.

Moğol egemenliğinin izlerini taşıyan ve bir dereceye kadar yükselmesini ona borçlu olan Moskova knezliği², Rusya'da bir Moğol Devleti olan Altın Ordu çözüldükçe yükselmeye ve Altın Ordu küçük parçalara bölünürken de, kuzey doğu'da bulunan diğer Rus knezliklerini de etrafında toplayarak merkezîyetçi bir yapı oluşturmaya başlamıştır³.

* Uludağ Üniv. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü,
Siyasi Tarih Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

- 1 Crummev (1987:136).
- 2 Halperin (1985:34).
- 3 Crummev (1987:56).

Konum: Moskova'nın diğer Rus knezleri arasında yükselmesinde coğrafi konumu da rol oynamaktadır. Şöyle ki; adını aldığı Moskova Nehri üzerinde yükselen Moskova Şehri jeopolitik olarak önemli nehir ağlarının ortasında bulunmaktadır⁴.

Moskova'nın yükselmesinde diğer bir hususta; Rus tarihinde önemli bir rol oynayan Doğu Ortodoks Kilisesi'nin etkinliğidir. 1326'da Metropolitliğin Moskova'ya taşınması, geçen zaman içinde Moskova'yı Ortodoksluğun dini merkezi haline getirmiştir. Moğol İdaresinin, kiliseye dokunmaması ve ona ayrıcalıklı bir konum vermesi Rusya'da kilisenin etkinliğini arttırarak birliği sağlayabilecek bir kurum konumuna gelmesine yol açmıştır.

Özet: Bu arada XV. ve XVI. yüzyıllarda Moskova'da Doğu Ortodoks Kilisesi'nin önemli problemleri olmuştur. Şöyle ki; 1453'te İstanbul'un Osmanlılar tarafından ele geçirilmesi ve dolayısıyla Ortodoks Hristiyan cemaatinin merkezi olan Bizans Devleti'nin sonu, Rus Ortodoks Kilisesi'nin konumu sorununu ortaya çıkarmıştır. Bunun sonucunda, Rusya tarihinde önemli bir rol oynayan Rus Ortodoks Kilisesi'nin, Hristiyan dünyada etkinliğini tanımlayan ve bu doğrultuda Moskova monarşisinin iddialarını da meşru kılan bir ideolojik formül ortaya çıkmıştır. Moskova Üçüncü Roma görüşüne göre; önce dünya egemenliğinin merkezi Roma idi. Fakat, daha sonra Yeni Roma olarak kabul edilen şehir, İstanbul oldu. Şu anda, sözkonusu iki Roma'da düşmüştür. Ancak üçüncü Roma, varlığını sürdürmektedir. Üçüncü Roma olarak kabul edilen şehir, Moskova'dır. Hristiyanlıktaki "kutsal üçlük" inancına göre, bir dördüncü Roma'nın mevcudiyeti sözkonusu olamazdı. Bu nedenle, Moskova dünya egemenliğinin yeni merkezi olacaktır⁵.

Bu görüş doğrultusunda olmak üzere, III. İvan Bizans'ın varisi olduğunu göstermek amacıyla Bizans Devleti'nin arması olan "çift başlı kartal"ı Rusya'nın arması olarak kabul etmesi, gelecekteki siyasal gelişmelerle ilgili beklentilerini vurguluyordu⁶. Bu dönemde Rusya'da Bizans veraseti siyasal hayatın ana konusuydu. Rusya'da siyasal iktidarı Rürükler sülâlesi elinde bulunduruyordu. Esasında, Rusya başka bir hanedan tanımamıştı. Rürükler efsanevi ve kendilerine dokunulmazlıktan atfedilen bir sülâleydi. Rürükler "Vladimir Manoman"dan beri Bizans hanedanlarıyla akrabalık ilişkileri içindeydiler. Nitekim III. İvan, Roma'dan son imparatorun yeğeni Sofya Paleologina ile evlenmişti. Bu sebepten dolayı Çar ünvanını kullanıyordu. Halbuki bu ünvanı Avrupa, ancak 17. asırda tanımıştı⁷.

4 Halperin (1985:34).

5 Kurat (1987:147).

6 Kurat (1987:147).

7 Ortaylı (1994:5).

1547'de Korkunç İvan diye tanınan IV. İvan'ın "Çarlık" tacını giymesi ve bunu takiben 1552 yılında Kazan ve 1556 yılında Astrahan'ın Moskova tarafından ele geçirilmesi ile Doğu Avrupa'da Moskova üstünlüğü, bütün unsurlarıyla kesin olarak ortaya çıkmıştır⁸.

Bunun sonucunda, Moskova ile Kırım Hanlığı arasında yarım yüzyıldır devam eden Altınordu Devleti'nin mirası hususundaki mücadele, Moskova'nın üstünlüğü ile sona eriyordu⁹. Bundan sonra Ruslar Volga boyunca ilerleyerek, Sibiry'a doğru yayılmaya başladılar. 1575 senesinde, Rus Çarlığı tarafından Rusya'nın zengin tüccar ailelerinden biri olan Stroganov'lara topraklarında altın, gümüş gibi kıymetli madenlerin olduğu düşünülen ve aynı zamanda Rusya ekonomisinde önemli rolü olan kürk için, Ural Dağları'nın doğusuna Sibiry'a gitmelerine ve devlet adına bu kaynakları ele geçirip işletmelerine izin verilmiştir¹⁰.

İşte Moskova Prensiği'nin dünya imparatorluğu şeklinde gelişmesinde, kürk peşinde doğuya doğru genişlemesi¹¹ ve diğer kaynakları özellikle madenleri arayışıyla Sibiry'nin fethi¹² önemli rol oynamıştır.

Bunu takiben 17. yüzyıl boyunca Don, Volga ve Dinyeper Nehirleri'nin vadileri Ruslar'ın denetimi altına girdi. 18. Yüzyılda Çar I. Petro ve Çariçe Büyük Katerine dönemlerinde, Rusya'nın batıya doğru genişlemesi ve Batılılaşma çabaları gündeme geldi. İşte bu şartlar altında, 20. yüzyılın ikinci yarısında "süper güç" olacak olan Rusya'nın genel çerçevesi saptanmış bulunuyordu¹³.

1917 yılında ise, o zamana kadar Rusya tarihinin en önemli olaydan Bolşevik İhtilâli oldu. Bu ihtilâlin nedenlerini, Fransız İhtilâli'nden beri Rusya'nın içinde meydana gelen gelişmelerde aramak gerekir¹⁴. Bu gelişmelerin oluşturduğu birikim haricinde 1905-1917 yılları arasında meydana gelen olaylarda, Bolşevik İhtilâli'nin patlak vermesinde önemli rol oynamıştır. Bunları da özetleyecek olursak; savaşta maruz kalınan kayıplar, ekonomik yetersizlikler ve yönetimdeki kargaşa ve istikrarsızlıktır¹⁵.

8 Huttonback (1988:45-70).

9 Kurat (1987:170-171).

10 Rusya'nın kürk ticareti hususunda detaylı bilgi için bkz., Fisher, Raymond H. The Russian Fur Trade, 1550-170 D Berkeley; 1953.

11 Sander (1992:86).

12 Mancall (1971:11-20).

13 Sander (1992:87).

14 Armaoğlu (1983:128).

15 Bilge (1992:10).

I- RUSYA'DA 1917 BOLŞEVİK İHTİLÂLİ

Rusya'da Bolşevik Devrimi'ni bizzat Rus halkı başlatmıştır. Bolşevik İhtilâli'ne literatürde Marksist, Rus ve Ekim Devrimleri de denilmektedir. Rus takvimine göre ise 6-7 Kasım 1917 gecesi başlayan devrim hareketinden önce de üç devrim olmuştur. 1905 Devrimi Meşrutî Çarlığı, Şubat 1917 Devrimi Cumhuriyeti, Ekim 1917 Devrimi de ülkeye Bolşevik yönetimi getirmiştir¹⁶.

1905 yılı Ocak ayında, Menşevikler Trotsky'nin başkanlığında Petersburg'da ayaklandılar. Bunun sonucunda Petersburg ve Moskova'da İşçi Sovyetleri kuruldu¹⁷. Hükümet bu ayaklanmayı bastırdı. Çar II. Nikola 6 Ağustos 1905'te yayınladığı bir Çarlık bildirimi ile istişari anlamda Rus Meclisi "Duma"* açıldığını bildirdi. Duma'nın açılmasının yeterli görülmemesi üzerine, medeni haklar ve hürriyetlerle birlikte parlamenter kurumları vaadeden bir bildiri de imzalandı. Böylece işçiler, sınıf olarak katıldıkları hareketler sonunda 1917 yılına kadar sürecek ilk başarılarını elde ettiler¹⁸. Fakat 1905 Devrimi'nin sadece görünüşte başarı getirdiğini söyleyebiliriz.

1917 Şubat Devrimi'nde ise, üç yüz yıldan beri devam eden Romanof hükümdarlığı sona eriyordu. Çar II. Nikola tahttan feragat etti. Diğer bir deyimle, Şubat 1917 Devrimi ile Cumhuriyet kuruldu¹⁹. Liberallerin hâkim olduğu geçici hükümet kuruldu. Yapılan halk gösterilerinde ona slogan "Yaşasın hürriyet, yaşasın halk" olmuştur. Şubat 1917 Devrimi, "Burjuva Devrimi" olarak kabul edilmiştir. Çünkü hareketler, yukarıdan aşağıya doğru olmuştur²⁰. Bir halk hareketi niteliğinde değildi.

Bu arada Lenin'in liderliğindeki Bolşevikler;

1. Köylülere toprak,
2. Aç olanlara yiyecek,
3. Bütün iktidar Sovyetlere,
4. Almanya ile barış²¹

propagandası ile gün geçtikçe geliştiler. Bolşeviklerin karşıtı azınlıkta olan

16 Bilge (1992:10).

17 Armaoğlu (1983:131).

18 Çam (1976:200).

19 Bilge (1992:11).

20 Çam (1976:200).

21 Sander (1991:11).

* *Duma; Duma'nın ortaya çıkışı XVI. ve XVII. yüzyılla dayanır.*

grup; Menşevikler idi. Kurulan geçici rejimin ömrü çok kısa oldu. Bu arada ülke içinde, Temmuz ayında Kerensky'in doğu cephesinde yapmak istediği saldırı başarısızlıkla sonuçlanınca, yeniden bir ayaklanma oldu. Kerensky başbakan oldu. Ülke içinde çok sıkı tedbirler alındı. Bolşeviklerin lideri durumunda olan Lenin kaçmak zorunda kaldı. Bu arada Menşevikler'den ayrılıp, Bolşevikler arasına katılan Trotsky tutuklandı. Fakat kısa bir süre sonra eylül ayında serbest bırakıldı. Kerensky, 14 Eylül 1917'de Cumhuriyeti ilân etti²². Fakat ülkenin durumu çok kötüydü. İaşe Bakanı Prokopovich 29 Ekim 1917'de Meclis'de yaptığı açıklamada;

"Açlığın orduyu tehdit ettiğini, atların otsuzluktan öldüklerini, artık un kalmadığı için askere ekme yapmanın mümkün olmadığını, cephelerde durumun çok kötü olduğunu"

belirtiyordu²³. Gıda maddelerinin yetersizliğinden yağmalar ve karışıklıklar ülkenin her tarafında vardı. Zenginlerin çiftlikleri yangına veriliyordu. Bu durumu iyi değerlendiren Trotsky (Troçki) bir Askeri İhtilâl Komitesi kurarak 7 Kasım 1917'de hükümet darbesi yaptı. Bolşevikler iktidarı ele geçirdiler. 8 Kasımda Lenin gizlendiği yerden hareket ederek, Petersburg'a geldi. Rusya'da böylece Bolşevik rejim başlamış oluyordu²⁴.

Devrimin liderleri olan Lenin ve Trotsky (Troçki), öncelikle yorgun ve bezgin Rus halkını, Almanya ile yapılan savaştan çekmek amacıyla, barış teşebbüsüne geçtiler. Bu arada Rus Çarlığı'nın yaptığı bütün gizli anlaşmaları açıklayıp, bunların kendileri için geçersiz olduğunu belirttiler.

Devrim Askeri Komitesi bu arada bir bildiri yayınladı²⁵.

"Rus vatandaşları! Geçici Hükümet devrilmiştir. İktidar, Petrograd İşçi ve Askerler Sovyeti'nin eline geçmiştir. Halkın hemen demokratik bir barış önerisi, özel mülkiyetin kalkması, üretimin işçilerin kontrolüne geçmesi ve bir Sovyet Hükümeti kurulması için yaptığı mücadele amacına erişmiştir. Yaşamın İşçi, Asker ve Köylülerin devrimi" deniliyordu.

Bolşeviklerin bu faaliyetlerine karşın, ülkenin içinde tepki ve reaksiyonlar görülmeye başladı. Ülkede iç savaş başladı. Nihayet 1922 yılına gelindiğinde kan ve ateş içinde, büyük bir iç savaştan çıkan Rusya'da dünyanın ilk Komünist hükümetiyle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği kurularak, Lenin'in Komünist Partisi ülke üzerinde tartışmasız ve tam bir diktatörlük kurdu²⁶.

22 Armaoğlu (1983:132).

23 Bounyan ve Fisher (1934:49).

24 Armaoğlu (1983:132).

25 Bounyan ve Fisher (1934:100).

26 Sander (1991:13).

II- REJİMİN DÖRT TEMEL DAYANAĞI

Bolşevik Devrimi'nin gerçekleşmesinden sonra, zamanla siyasal sistemin temel dayanakları ortaya çıkmaya başladı. Lenin bu dört dayanağa istinaden modern dünyanın ilk totaliter tek parti diktatörlüğünü kurma çabasına girdi. Bunlar sırasıyla;

- II. a) Ülke içinde en büyük hakim güç durumunda olan Komünist Partisi,
- II. b) Ekonomik gücün organizatörü durumunda olan ağır endüstri manajerleri²⁷,
- II. c) Ekonomik ve ideolojik devlet çıkarlarının dayandığı Kızıl Ordu.
- II. d) Ülke içinde herşeyi kontrol altında tutan "Gizli Polis".

Şimdi, Sovyetler Birliği'ne iç ve dış politikasına hâkim olan, bu güçleri tek tek inceleyelim.

II. a) Sovyetler Birliği'nde Komünist Partisi

1917 Bolşevik İhtilâli'nden sonra, Sovyetler Birliği'nin siyasal bakımdan üst yapısı, bir kişinin diktası üzerine kurulmuştur. Yetkiler ve siyasal iktidar üst eller vasıtasıyla dağıtılır. Bu durum öyle bir "kurumlar mozayîğini" ortaya çıkarır ki, burada kurumlar arası ilişkiler girift ve birbirinin içine girmiştir. Bu siyasal kurumlar, iki piramid içinde toplanmıştır. Bunlar da sırasıyla;

1. Parti piramidi
2. Devlet piramidi.

Bu ülkede parti ve devlet kurumları ve bunların birbirleriyle ilişki biçimi, esas itibariyle Stalin'in icadıdır, dememiz mümkündür²⁸. Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin önderi olan Lenin, Karl Marx'ın ortaya attığı "proleter diktatörlük" kavramını, işçilerin liderliği durumunda olan Komünist Partisi'nin diktası durumuna getirmiştir²⁹. Nitekim Stalin;

"En ufak bir siyasal meselenin bile partinin yol gösterici direktifi olmadan diğer teşkilatlar ya da herhangi bir Sovyet tarafından karara bağlanamayacağı zaman"

27 Eriş (1978:289); Gönlübol (1977:249).

28 Gönlübol (1977:274).

29 Sander (1966:194).

Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin gelişiminin en yüksek noktasına ulaşacağı belirtilmiştir³⁰.

Parti, hükümetin izleyeceği politikayı tespit edip düzenleyecek, alınan kararlar ise devlet organlarınca eyleme geçirilecekti. Partinin böyle bir görevi yerine getirebilmesi ve siyasal kontrolü elinde bulundurabilmesi için, uygun kimselerin partiye girmelerini temin etmek gerekiyordu. Bu uygun kimselerin seçimindeki kriter ise, siyasal eğitim ve partiye bağlılık en önemli faktörlerdi. Bu nedenle parti üyelerinin sosyal kompozisyonu, partinin hedefine ulaşabilmesi için birinci derecede önemlidir³¹. Parti ve devlet ilişkilerinde, parti ve devlet hiyerarşisinin üst kademeleri çoğu zaman aynı kişilerin ellerinde bulunuyordu. Dolayısıyla mekanizma, kişiler düzeyinde birleştirilmiştir. O kadar ki, 1977 yılında kabul edilen yeni Sovyet Anayasasında, Parti Genel Sekreterliği ile Devlet Başkanlığı Brejnev'in şahsında birleştirilmiştir³².

Bu arada, Sovyet Komünist Partisi içinde bir aşama sırasına da değinmek gerekir. Parti Genel Sekreterliği, Sovyet Komünist Partisi'nin, dolayısıyla tüm Sovyet sisteminin, en güçlü ve en etkili görevidir³³. Diyebiliriz ki; Ülkenin siyasal meseleleriyle ilgili kararların çoğu, kolektif bir tartışma olmadan sadece bir kişi tarafından alınıyordu. Bazen de, bir müzakere sonucu karar alınmış gibi gösterilerek, hiç kimseyi karıştırmadan, dolambaçlı yollardan, yine genel sekreterin görüşleri doğrultusunda karar veriliyordu. Rusya'da parti dışında gerçek var olmayıp, siyasi rejimi tek bir parti canlandırmaktadır³⁴. Parti faaliyetlerinde hâkim olan usul, Marksist-Leninist doktrinden esinlenerek siyasi rejim organlarının faaliyet ve kararlarına fiilen yön vermektir. Bu nedenle partinin Merkez Komitesiyle, Bakanlar Konseyi arasında sıkı bir ilişki vardı.

II- a.A- Komünist Partisi'nin Yapısı

Parti örgütü; Parti merkez organları, federe cumhuriyetler ve alt yerel organlar ve temel organlar olmak üzere bir görünüm arz etmektedir. Partinin üst merkez organları; Parti Kongresi, Parti Merkez Komitesi, Merkez Kontrol Komisyonu, Politbüro, Sekreterlik ve Parti Kontrol Komitesi Partinin üst merkez organları arasındadır. Bu organlar arasında, Parti Kongresi ve Parti Merkez Komitesinin etkinliği fazladır.

30 Gripp (1963:181) den nakleden Sander (1966:194).

31 Sander (1966:194).

32 Gönlübol (1977:274).

33 Gönlübol (1977:270).

34 Çam (1976:235).

- Partinin en üstün organı Parti Kongresidir. Parti Kongresi 4 yılda bir Merkez Komitesi tarafından normal toplantıya çağrılır³⁵. Parti Kongresinin olağanüstü toplantıya çağırılması da mümkündür. Parti Kongresi, partinin üst merkez organlarının faaliyetlerini değiştirmek veya onaylamak, partinin iç ve dış politikada görüşünü... saptamak görevleri arasındadır.

- Parti Merkez komitesi iki kongre arasındaki dönemde bütün parti faaliyetlerini yöneten organlar durumundadır. Merkez Komitesi'nin görevlerinin kapsamı: Devletin merkez organlarının çalışmalarına yön vermek olduğu gibi ev dağıtmaya kadar uzanan geniş bir yelpazeyi içermektedir. Parti Merkez Komitesi, en az 6 ayda bir toplantı yapmak mecburiyetindedir.

- Parti Merkez Komitesi'nin görevini iyi bir şekilde yerine getirebilmesi iki merkez organının önemi büyüktür. Bunlarda; Politbüro ile sekreterlik'tir³⁶.

Politbüro; 9 Asil, 4 yedek üye ile olan bir meclis görünümündeydi. Üye sayısı zaman zaman değişiklik göstermiştir. Stalin döneminde Politbüro olarak tanımlanan kurul, daha sonra Prezidyum olarak adlandırılmaya başlamıştır. Sovyetler Birliği içinde en önemli siyaset yapıcı ve uygulayıcı organ konumundaydı³⁷.

Sovyetler Birliği'nin hızlı beklenmedik çözülmesinden önce, yani rejim henüz çökmeden, Politbüro'nun iç yapısı, üyelerinin seçilme biçimi ve bu organda oy verme gibi hususlar, bir sır gibi saklanmıştı³⁸. Politbüro üyeliği, partide uzun süre başarılı çalışma yapmış ve seçkin duruma gelmiş kişilere veriliyordu.

Parti örgütü piramidinin tabanında partinin temel organları bulunmaktadır. Bu temel organlar; Fabrika, Kolhoz, ordu, idari mekanizma, bilimsel kurul... gibi kurumlarda asgari üç üye ile partinin temeli oluşturulmaktaydı. Sovyetler Birliği'nde parti, bütünüyle siyasi mekanizmaya hakimdir. Bolşevik hareket, bir gençlik hareketi olarak başlamıştır. İhtilâlden sonra bir on yıl kadar da, bu genç olma niteliğini korumuştur. 1927 yılında parti üyelerinin % 86'sının yaşı 40 ve altında idi³⁹.

Komünist Partisi'nin görevleri hususunda, 5 Aralık 1936 tarihli İkinci Sovyetler Birliği Anayasasında şöyle denilmektedir⁴⁰:

35 Towster (1948:160) nakleden Çam (1976:242).

36 Çam (1976:241).

37 Towster (1948:160) nakleden Çam (1976:242).

38 Çam (1976:243).

39 Sander (1966:203).

40 Eriş (1978:296).

MADDE 126: İşçi sınıfı kademelerinde ve çalışan halkın diğer bölümlerindeki siyasi bakımdan en şuurulu olan vatandaşlar, Sovyetler Birliği Komünist Partisinde birleşirler. Bu parti, çalışan halkın sosyalist sistemi kuvvetlendirmek ve geliştirmek için yaptığı mücadelede onlara öncülük eder ve bu halkın gerek devlet, gerek halka ait bütün teşkilatlarında rehberlik yapar.

"Yine, Komünist Partisi, Genel Sekreterliğine bağlı, Kışkırtma ve Propaganda bölümü ile iç ve dış politikada etkinliğini sürdürmekte ve diğer hâkim güçleri de kontrolü altında tutmayı ihmal etmemektedir. Öyle ki, Gizli Polis Teşkilâtı, parti kontrolü altında tutulmakta; Ordu ise "Askeri Komiserler" veya "Gizli Polis Subayları" vasıtasıyla kontrol altına alınarak gereğinde tasfiyeler yapılmaktadır⁴¹.

II- b. Ekonomik Gücün Organizatörü Durumunda

Olan Ağır Endüstri Menajerleri

Sovyetler Birliği'nin hâkim güçleri arasında, en zayıf pozisyonda olan ağır endüstri menajerleridir. Özellikle dış politika hususunda güçleri dolaylı olarak etkilidir. Bu hususta Sayın Prof. Dr. Mehmet Gönlübol şöyle demektedir:

"Her gelişmiş ülkede olduğu, Sovyetler Birliği'nde ağır endüstri, silah üretimi dolayısıyla savunma ile doğrudan ilgili olduğundan, uluslararası gerginliğin arttığı sırada bu üretim dalı menajerlerinin statülerinin ve prestijlerinin yükselmesi de doğaldır."

II- c. Kızıl Ordu

Kızıl Ordu, 28 Şubat 1918'de bir "köylü ve proleterya ordusu" adı altında, Troçki başkanlığında Bolşevikler tarafından kurulan bu ordu, başlangıçta devrimi iç ve dış düşmanlara karşı koruyacaktı. Hatta 1918'lerde İngiltere, Fransa, Japonya ve eski çarlık subaylarının desteğiyle Kızıl Orduya karşı Beyaz Ordu kurulmuştu⁴².

Kızıl Ordu'nun kuruluş döneminde, Lenin süreli bir ordunun kurulmasına karşıydı. Onun görüşüne göre; "Süreli ordu, halktan ayrılmış, halkı vurma için yetiştirilmiş bir ordudur. Vatani düşman saldırısından korumak için süreli ordunun gereği, yoktur. Bunun için, kurulmuş halk milisleri yeterliydi. Bu hususta, Trotsky (Troçki) farklı düşüncedediydi.

41 Eriş (1978:296).

42 Akarslan (1990:42).

Trocki'nin Kızıl Ordu'yu kurarken hareket noktası "Sanayi için nasıl mühendisler gerekiyorsa, savunma için de askeri uzmanlar şarttır" görüşüdür⁴³ Kızıl Ordu, kuruluşundan kısa bir süre sonra Rus tarihinin sürekliliğinde bütünleşmek gereksinimini duyduğu ulusal bir ordu pozisyonuna ulaştı. Ordu da, ideolojik bir kalıpta bütünleşme, Sovyet askeri politikasına hâkim oldu.

Kızıl Ordu, Kruçev zamanında (1956-1957), dönemin Silahlı Kuvvetleri Kumandanı Zukov'un Savunma Bakanlığına ve Parti Prezidyum kadrosuna getirilmesi ile askeri çevrelerin Sovyet iç ve dış politikasında en güçlü olduğu dönemdir. Bununla beraber Sovyetler Birliği'nde zaman zaman Kızıl Ordu'nun statüsü ve prestiji sözkonusu olmuştur. Bunu önemli ölçüde sınırlayacak bir yol olmadığı taktirde, Sovyet ordusunun uluslararası gerginliği kendi yararına kullanacağı söylenmiştir⁴⁴. Buna karşın, gelecekteki bir savaşın termonükleer bir savaş olacağını, ordunun bu savaşta büyük bir aktivitesinin olamayacağı, bu nedenle hiç bir grubun bundan yararlanarak prestij ve statü kazanmasının gerçeklerle bağdaşmadığı da belirtilmiştir.

II- d. Gizli Polis Teşkilâtı

Önce, Karşı Devrim Sabotaj ve Mali Spekülasyona Karşı Olağanüstü Rus Mücadele Komisyonu adı altında kurulan Gizli Polis Teşkilatı vasıtasıyla bütün ülke siyasal bakıdan istenilen yönde kanalize edilerek, karşı sabotajlar engellenmiştir. Şöyle ki;

Devrimin ilk yıllarında kolektifleşmeye karşı çıkan köylüler kitleler halinde, çalışma kamplarına gönderiliyordu. Sabotajcılar yani "verimin karşı devrimci bir tutumla düşürülmesine" çalışanlar gizli polis tarafından takibe alınıyordu. Bu örgüt en sonunda (KGB) Devlet Güvenlik Örgütü, diğer bir deyimle gizli haber alma örgütü adını aldı. Örgüt zamanla Komünist Partisi'nin silahlı bir organı haline gelip, kendi halkına karşı savaşır duruma girdi. Fakat her zaman KGB'nin mi Parti'yi, Partinin mi KGB'yi yönettiği hep tartışma konusu olmuştur. Ülkede her 280 kişiden birinin KGB ajanı olduğu bir devlette, ağı ne kadar güçlü olduğu açıktır. Pek tabiidir ki, KGB'nin pek çok ülkede sayısız gizli bağlantısı vardı⁴⁵. (GRU) Askeri Haberalma Teşkilatını da egemenliğinde tutan KGB dış ülkelerdeki operasyonlarını iki kadro halinde yürütüyordu. Bunlardan birincileri iyi eğitilmiş ve yüksek performans kazandırılmış olan profesyonel KGB mensupları tarafından icra ediliyordu. İkinci grup ise, daha kalabalıktı. Bunlarda diplomatlar, dış ticaret temsilcileri, Sovyet haber ajanslarının muhabirleri, dış yardım heyetlerinde bulunan uzman kişilerdi. Yapılan tesbitlere göre yabancı ülkelerde görevli Sovyetler Birliği

43 Eriş (1978:291).

44 Gönlübol (1977:249).

45 World Media (1994:2).

elemanlarının hemen hemen % 80'ini KGB mensubudur. Nitekim bu iddianın en büyük delili, 1960 ile 1973 yılları arasında çeşitli ülkelerde görevli Sovyet diplomatlarından 390 kişinin o ülkelere istenmeyen adam ilan edilmesidir⁴⁶. Nitekim, günümüzde görevleri ile bağdaşmayan faaliyetlerde buldukları saptanan veya düşünülen bazı ülke diplomatlarının istenmeyen kişi, diğer bir deyimle (PERSONA NON GRATA) ilan edilerek kendilerinden ülkeyi terk etmelerinin talep edilmesi sık görülen bir durumdur⁴⁷.

Sovyetler Birliği'nde etkili ve hakim güçlerden biri olan Gizli Polis Teşkilatı, gerek ülke içinde ve gerekse dış politikanın oluşmasında ve uygulanmasında, Komünist Partisi'nden sonra ikinci önemli sırada bulunuyordu.

SONUÇ

Sınıfsız toplum görüşüyle yola çıkan Sovyetler Birliği'nde devlet fikrine ve hakim sınıflara karşı proleter güçlerin çıkarlarına istinad eden bir politika üretebilmek, varlığını devam ettirdiği sürece hakim olmuştur. Konuyla ilgili olarak Stalin'in görüşüne göre; "Bolşevik için alınamaz kale yoktur." Bu görüş, dünya kamuoyunda büyük ilgi görmüştür. Öyle ki; Sovyetler Birliği'nin ideolojisi, yani Komünizm ve Marksizm dünya nüfusunun % 40'ı dolaylarında olan kesimi tarafından benimsenmiştir⁴⁸.

Fakat Sovyetler Birliği'nin varlığını devam ettirdiği 1917 Bolşevik İhtilali'nden 1991'e kadar olan 74 senelik süre zarfında görülmüştür ki;

"Sınıfsız toplum" ÜTOPIK bir fikir olmaktan maalesef ileri gidememiştir. Çünkü, sistem kendi özellikleri içinde, bünyesinde başka hakim güçleri, diğer bir ifadeyle; Parti, Gizli Polis Teşkilatı, Kızıl Ordu ve ağır endüstri menajerlerini ortaya çıkarmıştır.

KAYNAKLAR

Akarşan, Mediha; Milli Mücadele Devrinde Türk Dış Politikası, Bursa: 1990.

Armaoğlu, Fahir; 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 1914-1980. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Tarih Dizisi: 17, Ankara: 1983.

46 Eriş (1978:294).

47 Gönlübol (1977:158).

48 İnan (1993:13).

- Bilge, Suat;** Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri 1920-1964 GÜÇ KOMŞU-LUK, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Tarih Dizisi: 26, Ankara: 1992.
- Bounyan, I. Fisher, H.;** The Bolshevik Revolution 1917-1918 Stanford: 1934.
- Crummey, Robert O.;** The Formation of Muscovy, 1304-1613, Longman, London and Newyork: 1987.
- Çam, Esat;** Devlet Sistemleri, İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No: 381, İktisat Fakültesi No. 2249, İstanbul: 1976.
- Eriş, Metin;** Amerikan/Rus Emperyalizmi. Boğaziçi Yayınları, İstanbul: 1978.
- Gönlübol, Mehmet;** Uluslararası Politika, İlkeler, Kuramlar, Kavramlar, Ankara: 1977.
- Gripp, Richard;** Patterns of Soviet Politics, The Dorsey Press Inc. Illinois: 1963.
- Halperin, Charles J.;** Russia and the Golden Horde, Bloomington, Indiana University Press, Bloomington: 1985.
- Huttenback, Henri R.;** Muscovy's Conquest of Muslim Kazan and Astrakhan, 1552-56. Mansell Publishing Ltd., London ve Newyork: 1988.
- İnan, Kamran;** "Yeni Dünya Düzeni", *Hak-İş Dergisi*, Ankara: Eylül 1993.
- Kurat, A. Nimet;** Rusya Tarihi, 2. Baskı, T.T. Kurumu, Ankara: 1987.
- Mancall, Mark;** Their Diplomatic Relations to 1728. Harvard University Press. Cambridge: 1971.
- Ortaylı, İlber Süleyman ve İvan;** Doğu Avrupa XVI. Yüzyılının İki Hükümdarı, *Tarih Çevresi Dergisi*, Ankara: 1994.
- Sander, Oral;** "Komünist Partisinin Sosyal Kompozisyonu" *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Ankara: Mart 1966.
- Sander, Oral;** Siyasi Tarih, İlkçağlardan-1918'e, 2. Basım, İmge Kitabevi, Ankara: 1992.
- Sander, Oral;** Siyasi Tarih 1918-1990. 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara: 1991.
- Towster, Julien;** Political Power in the U.S.R.R. (1917-1947). Oxford Univ. Press, Newyork: 1948.
- World Media;** "Milliyet Gazetesi İlavesi" 21/Şubat/1994.